

FOLKLORISTES EXCURSIONISTES: EL CAS DE RAMON ARABIA I SOLANAS*

Mònica Sales

Universitat Rovira i Virgili

Arabia! Vet aquí un nom que cap excursionista català pot pronunciar sense sentir una barreja d'admiració i respecte.

(Gomis 1903: 290)

1. *Introducció*

La premsa catalana del segle XIX, analitzada en gran part per dur a terme el projecte «Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana: el cicle romàntic (1778-1893)»,¹ testimonia l'aportació que nombrosos erudits de l'època van fer en matèria de folklore, tot i no ser considerats, precisament, folkloristes. Entre aquests estudiosos, podem destacar els anomenats folkloristes excursionistes, aprofitant la denominació utilitzada pels investigadors Prats, Llopart i Prat (1982: 31): «els folkloristes-excursionistes que es limitaren a recollir aquells aspectes que els semblaven xocants, desfasats, és a dir que contrastaven amb llurs pròpies formes de vida» o, més recentment, per Rafael Beltran i Jaume Guiscafrè al contextualitzar folkloristes consagrats com Enric Valor: «Valor acompleix la responsabilitat i la tasca que havien desenvolupat els pioners catalans i mallorquins, els anomenats “folkloristes excursionistes”» (Beltran 2007: 29) o Marià Aguiló:

Aguiló no va ser mai un folklorista excursionista en sentit recte, primerament perquè era un home d'una altra època i ja no va poder assimilar mai les noves concepcions del folklore i les noves orientacions teòriques de la folklorística que, de manera gradual, sí que varen adoptar els membres de les societats excursionistes i, en segon lloc, perquè l'ideari i els propòsits del moviment eren prou diferents dels seus (Guiscafrè 2008: 20-21).

La institucionalització de l'excursionisme català arribà entre els anys 1876 i 1878, anys de creació de les dues primeres associacions. Així, el 1876 (novem-

* Aquest article forma part de la investigació del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, de la Universitat Rovira i Virgili; del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) reconegut i finançat per la Generalitat de Catalunya (2009-2013); i dels projectes «Repertori biobibliogràfic de la literatura popular catalana: el cicle romàntic (1778-1893)» (HUM 2006-13121/FILO) del Ministeri d'Educació i Ciència i «La literatura popular catalana: protagonistes, actituds, realitzacions» (FFI2009-08202 / FILO) del Ministeri de Ciència i Innovació.

¹ El corpus de materials analitzats en aquest article va ser localitzat durant la fase de buidat duta a terme per al projecte «Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana: el cicle romàntic (1778-1893)». Per veure el corpus complet i per conèixer més informació, vegeu Oriol/Samper (2011).

bre) es creà l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques [ACEC] i el 1878 (setembre), com a escissió d'aquesta primera, l'Associació d'Excursions Catalana [ACE]. Aquest nou moviment excursionista, va fer una gran tasca en favor de la cultura catalana i, entre d'altres matèries, va fomentar la implantació de l'estudi de la cultura tradicional. «[E]n un temps en què les institucions acadèmiques vivien al marge de la cultura catalana, [l'excursionisme] constituïa una veritable universitat popular on trobaven cabuda les més diverses inquietuds i iniciatives culturals». (Prats/Llopart/Prat 1982: 29)

En aquest context exposat, trobem Ramon Arabia i Solanas, un home que va dur a terme una tasca molt enèrgica de promoció d'aquest excursionisme emergent, estretament relacionat amb la idea patriòtica de Catalunya i amb la intenció de donar a conèixer la realitat del país —material i immaterial. Era considerat un apassionat del moviment excursionista i fruit d'això, de manera indirecta, va començar a interessar-se per la literatura oral. A més a més, la relació que Arabia mantenia amb societats d'excursions d'altres països europeus —fins al punt d'arribar a ser el corresponsal català d'algunes d'aquestes entitats— propicià el seu interès per comparar tradicions catalanes amb tradicions d'altres indrets d'aquest continent.

2. *Ramon Arabia i Solanas: apunts biogràfics*

Ramon Arabia i Solanas, llicenciat en lletres, va nàixer a Mataró el dia 10 de febrer de 1850 i va morir a Barcelona el 26 d'abril de 1902. Va ser un home meticulós, constant, d'activitat extraordinària, eminentment pràctic i de grans coneixements. Tenia un caràcter molt atractiu i un esperit de millora i avenç. El seu tarannà incansable, el feia estar al corrent de tot el que es feia al món —en matèria d'excursionisme. Tenia ocupacions múltiples, entre les quals destaquen la de comptable, la de director literari del col·legi que dirigien les seues germanes i la d'interpret jurat. Va ser un autèntic promotor de l'excursionisme català, ja que

per a ell l'excursionisme consistia en alguna cosa més que en anar-se a embadalir davant de quatre pedres ennegrides per la mà del temps [...]; per a ell l'excursionisme devia tindre per principal missió l'estudi de la Naturalesa; però no el d'aquesta naturalesa raquítica i encongida que envolta les grans viles, sinó d'aquella altra salvatge, grandiosa, que s'enlaira envers la immensitat de l'espai, i des de quins alterosos cims s'abracen horitzons sense fi i l'ànima s'endinsa en la contemplació dels espectacles sublims que la Naturalesa guarda sols per a aquells que saben comprendre-la i estimar-la (Gomis 1903: 291).

Arabia, que pertanyia ja al reduït cercle de la Societat x,² fou un dels primers membres de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques [ACEC], constituïda l'any 1876, i soci fundador de l'Associació d'Excursions Catalana [AEC], creada el 1878.

De tota la seua dedicació al món de l'excursionisme, i d'entre totes les línies que ell escriu a la premsa catalana de l'època, convé destacar, com a curiositat, el seu constant treball en favor de la reconstrucció del monestir de Ripoll, així com el fet de ser pioner en l'estudi de la meteorologia catalana, ja que s'encarregà de col·locar, el 1879 i el 1880, dos termòmetres de màxima i mínima temperatura a les muntanyes de Montserrat i del Montseny.

3. Ramon Arabia i Solanas: home excursionista

Ramon Arabia i Solanas s'implicà, des dels inicis, en tasques relacionades amb el moviment excursionista català —i també europeu. Ja hem comentat que fou membre de l'ACEC, però s'ha d'afegir que el dia 2 de març de 1877 va ser elegit secretari general de la «Secció Literària» i que el dia 31 de gener de 1878 es convertí en el vicepresident de la «Secció Topogràfico-pintoresca» d'aquesta entitat.

Problemes diversos van propiciar l'escissió d'aquesta entitat i, fruit d'això, va nàixer l'AEC. En el marc d'aquesta nova associació, Arabia va desplegar tot el seu entusiasme i tota la seua activitat més fervent. No s'ha d'oblidar que fou el president de l'entitat des de 1879 fins a 1884 i que, a més, dirigia les publicacions que generava l'AEC: el *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* (1878-1890) i l'*Anuari de la Associació d'Excursions Catalana* (1881-1882).

Tal com apunta Gomis en un article que escriu al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*:³

Arabia, home eminentment pràctic i de grans coneixements, va comprendre de seguida que per a fer quelcom de profit era necessari deixar de banda tot lo que divideix als hòmens, ço és, la política i la religió, per ocupar-se solament del que els uneix, l'amor a l'art, a la ciència, a la terra que els ha vist néixer (Gomis 1903: 290).

Aquesta manera d'entendre la vida el va fer aconseguir aplegar en l'associació que dirigia homes d'idees polítiques i de creences religioses molt oposades, però amb un punt en comú: la indiscutible estimació a la terra catalana.

² Tal com expliquen Prats, Llopart i Prat (1982: 29), la Societat x, fundada l'any 1872, «era un grup rigorosament tancat i clandestí format per una dotzena de joves catalanistes entusiastes, que pretenia estudiar els accidents geogràfics del país amb finalitats estratègiques».

³ El Centre Excursionista de Catalunya fou l'organisme que es fundà l'any 1891 per fusionar, de nou, les dues associacions escindides l'any 1878. Aquesta nova entitat tingué com a publicació el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*.

Com a excursionista, Arabia va dur a terme nombroses expedicions per territori català. Sabem que va visitar —perquè així ho testimonia la premsa— Caldes de Montbui, Girona, Mataró, Mollet, el Montseny, Núria, Olèrdola, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Santa Maria de l'Estany, Sant Martí de Provençals, Tarragona, Tortosa, o Vilafranca, entre d'altres. A més, visità també l'Aragó i el sud de França, concretament Banyuls de la Marenda, Perpinyà o la vall de Luz-Gavarnie (on va fer ascensions al Pic du Midi i al Mont Perdu).

A més de participar en excursions, Arabia va contribuir a expandir l'excursionisme amb nombroses conferències —que feia arreu del territori català— (per exemple: a Barcelona sobre els clubs alpins i les associacions d'excursions (1879), a Breda sobre el Montseny (1882), a Vic sobre la relació entre l'excursionisme català i estranger (1882), a Tortosa sobre el concepte i la transcendència de l'excursionisme (1884), etc.), i va representar l'associació que presidia al *Congrés Internacional dels Clubs Alpins* que es va celebrar a Ginebra de l'1 al 4 d'agost de 1879. S'interessà també per difondre, mitjançant traduccions, els treballs d'excursionistes estrangers que feien referència al territori català.

La tasca incansable que Arabia va dur a terme es va veure lloada després de la seua mort, ja que els seus companys d'excursionisme dedicaren a la seua figura les primeres vint-i-tres pàgines del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (núm. 197, desembre de 1903). Entre aquestes pàgines hi ha una necrològica, de la qual en veurem algun fragment, escrita per Cels Gomis que va ser llegida per Ceferi Rocafort en el marc de la commemoració del 27è aniversari de la fundació de la primera societat excursionista de Catalunya.

En aquest acte, el president del Centre Excursionista de Catalunya, Cèsar August Torras, va descobrir un bust d'Arabia i «recordà lo molt que havia fet el malaguanyat excursionista quina memòria s'honrava, tant en *l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, de la qual fou un dels primers socis, com en *l'Associació d'excursions catalana*, de la que va ser-ne president» (*BCEC* 1903: 311). A continuació, donà pas a Rossend Serra, que llegí un treball inèdit d'Arabia anomenat «Una cacera en los Alps», publicat en aquest número del *BCEC*.

Per acabar l'acte, el president «clogué la sessió amb oportunes frases, agraint als que havien assistit a l'acte la seva presència, i d'una manera especial als parents del senyor Arabia i al senyor Marquès de Santa Isabel, que representaven a la família i ocupaven llocs distingits en la presidència» (*BCEC* 1903: 311).

4. Ramon Arabia i Solanas: home folklorista

En el marc de les associacions que ja hem esmentat, Arabia va tenir un paper decisiu per potenciar la recerca folklòrica en la societat que ell presidia. En un

moment determinat, concretament l'any 1885, l'AEC va decidir crear la primera entitat catalana dedicada a la recerca folklòrica. Folk-Lore Català, que així es va anomenar, va permetre donar cabuda a la quantitat de materials que es recollien en les excursions que es duïen a terme. A més, aquesta secció creà la *Biblioteca Popular* (1884-1900) per difondre publicacions de caràcter folklòric.

Tal com explica l'acta elaborada per Rafel Tintoré i Oliveras (Tintoré 1885) el dia 30 de maig de 1885, el local de «Fomento de la Producción Española» va acollir a les 21.30h una reunió d'un grup d'interessats en matèria de folklore entre els quals hi havia, evidentment, Ramon Arabia i Solanas. L'acompanyaven altres personalitats destacades com Marià Aguiló, Valentí Almirall i Gaietà Vidal. Com a acte preliminar a aquesta reunió, el mateix Arabia va fer lectura d'una carta enviada per la persona que havia de presidir dita reunió: Francesc Maspons i Labrós. El folklorista excusava la seua assistència per la recent mort del seu germà Marià i aprofitava per delegar la presidència en Arabia. Tintoré ho recull amb les següents paraules:

Com a acte preliminar, se donà lectura d'una carta del President de l'Associació, D. Francisco de S. Maspons i Labrós, manifestant que no essent-li possible assistir a la reunió a causa de la mort de son estimadíssim germà (q. e. p. d.), pregava a son consoci i company de directiva, D. Ramon Arabia i Solanas, iniciador del pensament, que es servís presidir la reunió i excusar sa falta d'assistència. En sa virtut, passà a ocupar la presidència lo Sr. Arabia, i després de dedicar algunes sentides frases a la memòria del malaurat D. Marià Maspons i Labrós, feu llegir per l'infraescrit secretari la circular de convocatòria per a la present reunió (Tintoré 1885: 98).

Després d'aquesta reunió, Arabia va ser nomenat vocal del consell de la Secció de Folk-Lore Català que instaurava l'AEC. La junta quedava formada pels següents membres: Gaietà Vidal i de Valenciano (president), Ramon Arabia i Solanas (vocal), Manuel Giralt i Vila (secretari). Com a socis honoraris hi trobem: Maria de Bell-lloch (pseudònim de Pilar Maspons i Labrós), Marià Aguiló i Fuster, i Francesc Pelai Briz i Fernández.

Des d'aquest moment, Arabia s'implicà encara més en tasques relacionades amb el folklore, sense deixar mai de banda, però, l'excursionisme. Testimoni d'aquesta implicació és la seua contribució a la *Miscelánea Folkórica* (Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer, 1887, 182 pp.), volum quart de la *Biblioteca Popular* d'aquesta mateixa associació excursionista. Arabia feu el pròleg d'aquest aplec d'articles que contenia «Costums que es perden» de Carles Bosch de la Trinxeria; «Costums Empurdaneses: dinars de morts, honres grasses» de Cels Gomis; «Ball de Gitanes en lo Vallès» de Francesc de Sales Maspons i Labrós; «Consideracions sobre lo Ball de Gitanes en lo Vallès» de Valentí Almirall; «Notes folklòriques» de Gaietà Vidal

i de Valenciano; «Lo dimoni en los cuentos populares» de Josep Cortils i Vieta i «Cançons catalanes aplegades en la comarca d'Urgell» de Joan Segura.

5. Ramon Arabia i Solanas: entre l'excursionisme i el folklore

La simbiosi entre l'excursionisme i el folklore queda totalment reflectida en les cròniques de les excursions que redacta Arabia. Les publicacions d'aquestes societats excursionistes recullen minuciosament els recorreguts que feien els diferents membres per donar-los a conèixer al públic lector. Aquestes excursions no són només una mera contemplació del territori que es visita, sinó que s'hi aporten dades de diversa mena: de biologia, d'arquitectura, de climatologia... i, també, de literatura oral.

A més, el coneixement de llengües que posseïa li va permetre relacionar l'excursionisme estranger amb el folklore, ja que tal com apunta Roma (2006: 155), Arabia va fer traduccions dels grans conqueridors de les nostres muntanyes: els francesos Saint-Saud i Gourdon, l'alemany Schrader o l'austríac Mourer.

Analtzat un volum de premsa catalana del segle XIX prou considerable,⁴ destaquem la presència d'Arabia en l'*Anuari de la Associació d'Excursions Catalana*, el *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana*, *La Renaixensa* o el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*.

Així doncs, Ramon Arabia i Solanas signa, entre els anys 1878 i 1891, una sèrie d'articles publicats a la premsa catalana del XIX que presenten contribucions importants per fer un seguiment de la relació directa entre excursionisme i folklore i també per contribuir a la història del folklore català. Emmarcat evidentment en el terreny de l'excursionisme, com hem vist la seua gran passió, Arabia fa, l'any 1878, una primera contribució, dins del corpus de revistes analitzades, al *Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana* i la seua darrera, l'any 1891, al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Durant aquests tretze anys, Ara-

⁴ El corpus de revistes analitzat és el següent: *Almanach de l'Esquella de la Torratxa* (1890); *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana* (1881-1882); *Atlàntida* (1896-1899); *Avens, L'* (1881-1884; 1889-1890); *Avenç, L'* (1891-1893); *Barretina, La* (1868; 1873); *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana* (1878-1890); *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (1891-1893); *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* (1877-1880; 1889); *Calendari Català* (1865-1882); *Campana de Gràcia, La* (1870-1893); *Eco de Euterpe* (1859-1887); *Eco del Centre de Lectura de Reus* (1859-1860; 1861-1862; 1870-1872); *Esquella de la Torratxa, L'* (1872-1884); *Gay Saber, Lo* (1868-1869; 1878-1883); *Gramalla, La* (1870); *Ignorancia, La* (1879-1885; 1892); *Il·lustració Catalana, La* (1880-1894); *Missatger del Sagrat Cor de Jesús, Lo* (1893); *Noy de la mare, Lo* (1866-1867); *Pare Arcàngel, Lo* (1841); *Pubilla, La* (1867-1868); *Rambla: semmanari català, La* (1867; 1868); *Renaixensa, La* (1871-1875); *Renaixensa, La* (1876-1893); *Renaixement, Lo* (1879); *Tibidabo, Lo* (1887-1889); *Tros de Paper, Un* (1865-1866); *Veu de Montserrat, La* (1878); *Veu del Camp, La* (1885-1890).

bia va aportar a la premsa catalana del segle XIX coneixements relacionats amb la literatura oral, ja que a través de les excursions que ell duia a terme —juntament amb altres socis— difonia el patrimoni oral de les zones visitades.

A més, la premsa també testimonia entre el 1885 i el 1886 que Arabia va escriure algunes ressenyes d'obres literàries (a la «Secció Bibliogràfica» que contenia el *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalanes*) i, sempre que podia, aprofitava per mostrar l'interès folklòric de l'obra que ressenyava. Així, veurem com destaca les traces folklòriques de *Canigó* de Verdaguer, de *Vilaniu* d'Oller o de *Rosada d'estiu*, de Vidal i de Valenciano. També va ressenyar el primer volum del *Cancionero popular gallego* de Josep Pérez Ballesteros (Madrid, 1885).

6. *Corpus de materials localitzats (1878-1891)*

Els materials que hi ha a continuació són els que Ramon Arabia i Solanas va publicar en les quatre revistes ja anomenades anteriorment: *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*, *Butlletí (Mensual) de l'Associació d'Excursions Catalana*, *La Renaixensa* i *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. S'ha de tindre en compte que només s'han seleccionat aquells articles que ell mateix signa com a autor i que contenen materials de literatura oral, ja que Arabia signa un llistat inacabable de cròniques d'excursions —que no contenen materials de literatura oral— i, a més, apareix anomenat constantment als articles sobre excursions que es publiquen en premsa catalana del XIX —majoritàriament a l'*Anuari* i al *Butlletí* de l'AEC.

Per presentar aquesta materials, s'han tingut en compte dos factors interessants: la relació de l'excursionisme i el folklore des d'un punt de vista institucional (en aquest apartat també s'hi han inclòs les ressenyes) i la relació de l'excursionisme i el folklore des d'un punt de vista de difusió de materials.

6.1 *Excursionisme i folklore: notícies i ressenyes*

A continuació, s'inclou, ordenat cronològicament, l'inventari de materials proporcionats per Ramon Arabia que tenen interès en matèria d'excursionisme i de folklore. Així, hi trobem notícies, ressenyes de llibres (on es destaca l'interès folklòric de l'obra) i anuncis de properes publicacions (que tenen interès per al folklore català):

1878

«Secció de publicació: Nostre nom». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 1, núm. 1 (20 de novembre, 1878): 5-10. Article que presenta certes consideracions relacionades amb el nom de *l'Associació d'Excursions Catalana*.

1881

«Secció Oficial: Anuncis Oficials [14 de gener: Renovació parcial de càrrechs]». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 4, núm. 28 (gener, 1881): 2-3. Celebració de la Junta General de l'AEC, en la qual s'aproven els comptes i es renoven alguns dels càrrecs. La junta queda configurada de la següent manera: Ramon Arabia i Solanas (president); Anton Elías de Molins (conservador del Museu); Isidor Martí i Turró (bibliotecari-arxiver); Ramon Avellana (tresorer); Joan Bru i Sanclement (secretari).

1883

«Circular». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 6, núm. 61-62 (octubre-novembre, 1883): 201-204. Circular enviada conjuntament amb Francesc Maspons i Labrós per donar indicacions per elaborar els treballs que han de publicar-se a l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana* de 1882. La circular serveix també per explicar les causes d'endarreriment d'aquesta mateixa publicació.

1885

«Secció Bibliogràfica: ressenya de Joseph Pérez Ballesteros, Cancionero popular gallego, vol. 1. Madrid: F. Fé, 1885. Biblioteca de las tradiciones populares españolas, vol. 7». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 8, núm. 86 (novembre, 1885): 233-234. Ressenya del *Cancionero popular gallego* de Josep Pérez Ballesteros.

1886

«Secció Bibliogràfica: ressenya de Jascinto Verdaguer, Canigó. Barcelona: Giró, 1886». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 9, núm. 91-92 (abril-maig, 1886): 93-94. Ressenya de *Canigó* de Jacint Verdaguer, en què s'hi destaca l'interès folklòric de l'obra.

«Secció Bibliogràfica: ressenya de Narcís Oller, Vilaniu. Barcelona: La Renaixença». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 9, núm. 91-92 (abril-maig, 1886): 94-95. Ressenya de *Vilaniu* de Narcís Oller, en què s'hi destaca l'interès folklòric del capítol iv de l'obra (descripció de la festa major).

«Secció Bibliogràfica: ressenya de Gayetà Vidal de Valenciano, Rosada d'estiu. Barcelona: A. Verdaguer, 1886». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 9, núm. 91-92 (abril-maig, 1886): 95. Ressenya de *Rosada d'estiu* de Gaietà Vidal i de Valenciano, en què s'hi destaca l'interès folklòric de l'obra (per les descripcions de festes i costums).

1888

«Secció Oficial: Direcció de Publicacions: Avisos [15 de desembre]». *Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana* 11, núm. 121-123 (octubre-desembre, 1888): 313. Anunci de la publicació del cinquè volum de la «Biblioteca Folklorica» de l'AEC: *Meteorologia y Agricultura populars*, de Cels Gomis i Mestre.

6.2 *Excursionisme i difusió: materials de literatura oral*

A continuació, s'inclou, ordenat cronològicament, l'inventari de materials que tenen interès des del punt de vista de la literatura oral (i del folklore en sentit ampli). Arabia els recull quan descriu les excursions que duia a terme per diversos territoris —catalans o estrangers. Bàsicament, hi trobem cançons, tradicions, costums i parèmies. Entre aquests materials, n'hi ha alguns que estan relacionats amb França o Alemanya, però que recollim igualment perquè Arabia els relaciona amb tradicions o costums catalanes.

1882

«Excursions, VII: Una excursió a Santa Maria del Estany». *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1881* 1 (1882): 121-155. Cançó, sense notació musical, sobre Gurp i Tona. Cançó, sense notació musical, sobre Barcelona.

«Excursions, X: Al Montseny». *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1881* 1 (1882): 232-258. Tradició del Fort Farell. Costum d'agafar una reineta [insecte]. Parèmia.

«Excursions, XIV: Excursió a Luz y Gavarnie. Ascensions del Pic-du-Midi y del Mont-Perdu». *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1881*, 1 (1882): 332-404. Dansa. Tradició de santa Elena. Tradició de la font de santa Elena. Tradició del carrabiner. Dues balades, sense notació musical. Cançó, sense notació musical. Cançó, amb notació musical. Parèmia.

«Secció Oficial: Nota á la precedent excursió». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 5, núm. 49 (octubre, 1882): 173-175. Tradició sobre el menhir de Santa Madrona. Referència a les olles dels gegants (descrites per Cels Gomis al *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana*, 1879: 144-147).

1883

«Excursions. IX: De Ripoll á Girona». *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1882* 1 (1883): 267-432. Festa Major d'Olot. Tradició de la Mare de Déu de les Olletes. Tradició de la Verge del Tura. Tradició de la Mare de Déu del Mont. Tradició del menhir de santa Pau. Tradició de la Verge del santuari dels Arcs. Parèmia. Corrandà.

«Secció de Publicació: La festa catalana de Banyuls i Perpinyà [17-18 de juny]». *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 6, núm. 58-59 (juliol-agost, 1883): 136-138. Cançó del pardal, sense notació musical. Cançó «Muntanyes regalades», sense notació musical.⁵

1884

«Lo toch del mal temps». *La Renaixensa* 14 (1884): 65-71. Traducció de l'article publicat per J. C. Maurer a *Oesterreichische Touristen Zeitung* de Viena sobre supersticions, creences, parèmies, etc. al voltant de la tempesta, els núvols i altres elements meteorològics. A través d'aquesta traducció, Arabia estableix paral·lelismes entre el Tirol i Catalunya i dona equivalències entre parèmies catalanes i austríaques.

1885

«Tradicions comparadas de Carinthia y Catalunya». *La Renaixensa* 15 (1885): 145-150; 153-157. Sis tradicions de Caríntia (Àustria), comparades amb Catalunya: «L'homenet que dona foc», «Lo noi no batejat», «Lo salt de la donzella de Mannsberg», «Lo jueu errant», «Los estanys de Läng i Kraig (de Sant Jordi)» i «La batalla de Krappfeld».⁶

1889

«Secció de Folk-Lore: De Sant Thomás als Reys. Costúms y creencias populars dels montanyesos y gent del camp d'Alemania». *Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana* 12, núm. 127-132 (abril-setembre, 1889): 218-223. Costums populars alemanys de la gent del camp i de la muntanya.

1891

«Secció d'Excursions. Una ascensió del rey en Pere III d'Aragó —Lo Gran—, al Canigó». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* 1, núm. 1 (gener-juny, 1891): 46-53. Traducció literal d'un original llatí que relata l'ascensió de Pere III al Canigó. Arabia aprofita per anotar que malgrat molts creuen que l'alpinisme és cosa estrangera, cal dir que el rei Pere III en fou el primer adepte. Descripció del Canigó. Apunts i comentaris a propòsit de la traducció llatina on es parla de llegendes i tradicions (catalanes, franceses i italianes) sobre dracs: Joseph-Romain Joly, a la *Géographie Sacrée* (París, A. Jombert, 1784, pp. 356-358).

⁵ Les transcripcions d'aquestes cançons apareixen a l'article «Lo Canigó», que signa Jaume Massó i Torrents al mateix número del *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana*, pàgines 139-147. Massó transcriu dues versions de la «Cançó del Pardal» (la que canta el pastor en aquesta excursió i la que recull Pierre Vidal a *Guide historique et pittoresque dans le département des Pyrénées-Orientales* –Perpinyà, 1879) i tres de la cançó «Muntanyes Regalades» (la que canta el pastor en aquesta excursió, una de Pierre Vidal i una de Pierre Puiggarí).

⁶ Per conèixer el contingut d'aquest article publicat per Arabia, vegeu Sales (2011c).

7. Conclusions

Després de resseguir la petjada que deixà Arabia a la premsa catalana del segle XIX, podem concloure que la seua implicació en el món de l'excursionisme està més que justificada i demostrada. Amb aquest article, s'ha pretès donar a conèixer, a mode d'inventari, l'activitat que Ramon Arabia i Solanas va dur a terme com a folklorista excursionista a través de les publicacions que ell fa relacionades amb aquest tema en revistes catalanes del segle XIX. Amb aquesta aportació es vol contribuir, doncs, a la difusió de la tasca d'una de les moltes persones que, sense saber-ho, va ajudar a forjar la història del folklore català.

Hem de destacar que Arabia va vetllar, dia i nit, pel moviment excursionista i el seu nom consta en infinites publicacions aparegudes als butlletins de les associacions a les quals pertanyia com a membre —de vegades amb càrrec dins la junta. En moltes de les excursions que es relaten en aquestes publicacions, companys excursionistes i folkloristes d'Arabia, entre els quals podem destacar Simó Alsina i Clos (1851-1920), Josep Cortils i Vieta (1839-1898), Cels Gomis i Mestre (1841-1915), Francesc Maspons i Labrós (1840-1901) o Artur Osona i Formentí (1840-1901),⁷ l'anomenen per donar fe de la seua gran tasca en favor de les grans joies (tangibles i intangibles) que hi ha arreu del territori català.

Hem pogut comprovar que Ramon Arabia i Solanas va ser un erudit molt rellevant —i molt estimat— a l'època i un gran coneixedor del territori (no només a nivell geogràfic, sinó també patrimonial —material i immaterial). És en aquest vessant immaterial on ubiquem les seues aportacions en matèria de folklore (en sentit ampli) i de literatura oral, ja que Arabia es va apropar a aquest món a través de la seua gran passió: l'excursionisme.

Per tancar aquest estudi i per deixar constància i testimoni de la importància d'Arabia entre el seu cercle de contemporanis, es poden destacar les paraules que Cels Gomis li dedica en la necrològica inclosa en una secció del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (núm. 107) que pretén ser una galeria dedicada a lloar i exaltar la figura d'excursionistes il·lustres.⁸ Vegem-ne un fragment:

Perquè, precis és confessar-ho, en Ramon Arabia va ésser lo més fervent i convençut apòstol de l'excursionisme, i ningú com ell mereix lloc tan preferent en aquesta galeria de retrats d'excursionistes il·lustres que aquest Centre s'ha imposat la lloable tasca d'anar eixamplant cada any. Dotat d'una activitat extraordinària, malgrat la seva naturalesa maltissa; amant de tot lo que podia engrandir la seva benvolguda Catalunya; d'un ample

⁷ Aquest llistat de folkloristes excursionistes podria continuar amb noms com: Josep Alsina i Lubian, Joan Bru i Sanclement, Josep Brunet i Bellet, Eudald Canivell i Masbernat, Manuel Giralt i Vila, Agustí Maria Gisbert i Oliver, Isidre Martí i Turró o Jaume Massó i Torrents, entre d'altres.

⁸ Per llegir l'article sencer, vegeu Gomis 1903.

esperit obert sempre a tots los avenços morals i materials, l'Arabia va ésser un dels fundadors de *l'Associació d'Excursions Científiques*, i, quan se va produir l'escissió al sí d'aquesta, va ésser l'ànima de *l'Associació d'Excursions Catalana*, agrupant-ne al seu entorn tot lo que llavors hi havia de viril i entusiasta a Catalunya, sense distinció d'idees polítiques i religioses (Gomis 1903: 290-291).

Per donar més rellevància a la figura d'Arabia, aquest article de Gomis està seguit per un altre article anomenat «Treballs efectuats en las societats excursionistes de Catalunya per D. Ramon Arabia i Solanas». Ceferí Rocafort (1872-1917) presenta la tasca que va dur a terme Arabia en el marc d'aquestes societats catalanes que conclou amb aquestes paraules: «amb aquestes notes transcrites n'hi ha prou per a fer ressaltar la figura de l'Arabia dintre de l'excursionisme català. Nosaltres, després d'haver honrat com se mereix la seva memòria, tenim el dever d'imitar-lo» (Rocafort 1903: 295).

BIBLIOGRAFIA

- ARABIA, R. (1878): «Secció de publicació: Nostre nom», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 1, núm. 1 (20 de novembre, 1878), p. 5-10.
- (1881): «Secció Oficial: Anuncis Oficials [14 de gener: Renovació parcial de cárrechs]», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 4, núm. 28 (gener, 1881), p. 2-3.
- (1882a): «Excursions, vii: Una excursió a Santa Maria del Estany», *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana*, 1881, 1 (1882), p. 121-155.
- (1882b): «Excursions, x: Al Montseny», *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1881* 1 (1882): 232-258.
- (1882c): «Excursions, xiv: Excursió a Luz y Gavarnie. Ascensions del Pic-du-Midi y del Mont-Perdu», *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1881* 1 (1882), p. 332-404.
- (1882d): «Secció Oficial: Nota á la precedent excursió», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 5, núm. 49 (octubre, 1882), p. 173-175.
- (1883a): «Excursions. ix: De Ripoll á Girona», *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana 1882* 1 (1883), p. 267-432.
- (1883b): «Secció de Publicació: La festa catalana de Banyuls i Perpinyá [17-18 de juny]», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 6, núm. 58-59 (juliol-agost, 1883), p. 136-138.
- (1883c): «Circular», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 6, núm. 61-62 (octubre-novembre, 1883), p. 201-204.
- (1884): «Lo toch del mal temps», *La Renaixensa* 14 (1884), p. 65-71.
- (1885a): «Tradicions Comparadas de Carinthia y Catalunya», *La Renaixensa* (any xv), p. 145-150 i p. 153-157.
- (1885b): «Secció Bibliogràfica: ressenya de Joseph Pérez Ballesteros, *Cancionero popular gallego*, vol. 1. Madrid: F. Fé, 1885. Biblioteca de las tradiciones populares españolas, vol. 7», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 8, núm. 86 (novembre, 1885), p. 233-234.
- (1886a): «Secció Bibliogràfica: ressenya de Jascinto Verdaguer, *Canigó*. Barcelona: Giró, 1886», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 9, núm. 91-92 (abril-maig, 1886), p. 93-94.
- (1886b): «Secció Bibliogràfica: ressenya de Narcís Oller, *Vilaniu*. Barcelona: La Renaixensa»,

- Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 9, núm. 91-92 (abril-maig, 1886), p. 94-95.
- (1886c): «Secció Bibliogràfica: ressenya de Gayetá Vidal de Valenciano, *Rosada d'estiu*. Barcelona: A. Verdaguier, 1886», *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 9, núm. 91-92 (abril-maig, 1886), p. 95.
- (1888): «Secció Oficial: Direcció de Publicacions: Avisos [15 de desembre]». *Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana* 11, núm. 121-123 (octubre-desembre, 1888): 313.
- (1889): «Secció de Folk-Lore: De Sant Thomás als Reys. Costúms y creencias populars dels montanyesos y gent del camp d'Alemania». *Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana* 12, núm. 127-132 (abril-setembre, 1889): 218-223.
- (1891): «Secció d'Excursions. Una ascensió del rey en Pere iii d'Aragó —Lo Gran— al Canigó». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* 1, núm. 1 (gener-juny, 1891): 46-53.
- Beltran, R. (ed.) (2007): *Rondalles populars valencianes. Antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*, València, Publicacions de la Universitat de València.
- GOMIS, C. (1903): «En Ramon Arabia y Solanas», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 107 (any XIII), p. 290-293.
- GUISCAFRÈ, J. (2008): *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductori*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ORIOI, C. (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teories i formes en el folklore en la cultura catalana*, Valls: Cossetània.
- ORIOI, C.; SAMPER, E. (ed.). (2010): *Repertori biobibliogràfic de la literatura popular catalana: el cicle romàntic*. Tarragona, Publicacions URV. Llibre digital: <<http://www.publicacionsurv.cat/llibres-digital/biblioteca-digital/item/194-repertori>> [data de consulta: juny 2012].
- Prats, Ll.; Llopart, D.; Prat, J. (1982): *La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i institucions. 1853-1981*, Barcelona, Fundació Serveis de Cultura Popular.
- (1988): *El Mite de la tradició popular: els orígens de l'interès per la cultura tradicional a la Catalunya del segle XIX*, Barcelona, Ed. 62.
- ROCAFORT, C. (1903): «Treballs efectuats ens las societats excursionistes de Catalunya per D. Ramon Arabia i Solanas», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 107 (any XIII), p. 290-293.
- ROMA, F. (2006): *L'excursionisme a Catalunya 1876-1939*. Sant Martí de Centelles. PDF consultable a <<http://www.bubok.es/libros/17140/Lexcursionisme-a-Catalunya-18761939>> [data de consulta: març de 2012].
- SALES, M. (2011a): «La premsa catalana del XIX: una font inesgotable de literatura popular», *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 3, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 41-46.
- (2011b): «La rondalla i la llegenda a la premsa catalana del segle XIX», dins H. BUESCU i P. FERRÉ (coord.): *Memoria e cidadania na literatura tradicional peninsular*. Casal de Cambra, Caleidoscópio, p. 177-193.
- (2011c): «Quan l'oralitat fa territori: "Tradicions Comparadas de Carinthia y Catalunya" de Ramon Arabia i Solanas, dins D. ESCANDELL, M. J. FRANCÉS (ed.): *Etnopoètica i territori: unitat i diversitat*. Dolianova, Gràfica del Parteolla, p. 79-87.
- SAURÍ, M. A. (1985): *Associació d'Excursions Catalana. 1878-1891; tesi de llicenciatura*, Barcelona.
- TASIS, R.; TORRENT, J. (1966): *Història de la premsa catalana*, 2 vol., Barcelona, Bruguera.
- Tintoré, R. (1885): «Secció Oficial: Anuncis oficials. Folk-Lore Catalá. Acta de la reunió convocada per l'Associació d'Excursions Catalana» dins *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana* 8, núm. 80-81 (maig-juny, 1885): 98-107.